

ПЕРСПЕКТИВІЗАЦІЯ У ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ (НА МАТЕРІАЛІ ПРЕС-КОНФЕРЕНЦІЙ ДЖ.БАЙДЕНА ТА В. ПУТІНА)

Сінельник А. О.

викладач кафедри педагогіки, іноземної філології та перекладу
Харківський національний економічний університет імені С. Кузнеця

У роботі проаналізовано перспективізацію у прес-конференціях Дж. Байдена та В. Путіна (саміт США-Росія 2021), виділено та упорядковано основні типи перспективізації відповідно до точки огляду мовця та лінгвістичних засобів її актуалізації. Визначено, що виступи президентів характеризуються мультиперспективністю, тобто погляди мовців на предметну ситуацію представлені з різних точок огляду.

Ключові слова: прес-конференція, перспектива, точка огляду, перспективізація, мультиперспективізація

Perspectivization in Political Discourse. The research analyzes perspective-taking in the press conferences of Joseph Biden and Vladimir Putin (summit USA-Russia 2021). It identifies and systemizes the main types of perspective-taking as to the linguistic means of their verbal representation. The press conferences under study are characterized by multiperspectivity, i. e., the views of the speakers on a referent situation are presented from different vantage points.

Key words: press conference, perspective, vantage point, perspective-taking, multiperspectivity.

16 червня 2021 року у швейцарському місті Женева відбулася зустріч президента Сполучених Штатів Америки Дж. Байдена та президента Російської Федерації В. Путіна, під час якої було обговорено ключові питання розвитку американсько-російських відносин в контексті світового політичного процесу. За підсумками зустрічі обидва президенти виступили з заявами та провели окремі прес-конференції з публікою журналістів. Порушені під час зустрічі теми отримали суб'єктивну інтерпретацію кожного з лідерів залежно від різноманіття факторів, які впливають на формування їх думки, що стано-

вить науковий інтерес для дослідження. Мета полягає у дослідженні та упорядкуванні основних типів перспективізації предметної ситуації у політичному дискурсі. Матеріалом є текстові фрагменти з експліцитною перспективізацією предметної ситуації (210), що були дібрані з транскриптів прес-конференцій президентів США та Росії [12, 13]. Актуальність теми зумовлено її відповідністю міждисциплінарним тенденціям сучасного мовознавства, що виявляється у поєднанні когнітивного та комунікативного підходів.

З мовознавчого погляду даний саміт в цілому доцільно розглядати як

актуалізацію політичного дискурсу, що є притаманним професійним політикам та політичним інститутам (президентам, міністрам, членам парламенту або політичних партій) «формальним обміном аргументованих поглядів щодо застосування одного з декількох альтернативних напрямків дій для вирішення суспільної проблеми» [9, с. 296]. У нашому дослідженні прес-конференцію розглянуто як особливий жанровий вид актуалізації політичного дискурсу, який з одного боку має риси ораторського монологу (заяви, виступу), а з іншого – є різновидом інтерв'ю за участі великої кількості інтерв'юєрів [1, с. 187]. Прес-конференції є типовим видом комунікації політичних лідерів зі ЗМІ, адже у такий спосіб вони можуть проінформувати широкий загал про свою позицію з певного кола питань. Формат окремих прес-конференцій дозволяє детальніше проінформувати публіку про політичні, соціально-політичні та ідеологічні розбіжності поглядів, що їх відстоюють політичні лідери.

Дослідження суб'єктивної інтерпретації дійсності базується на перетині філософської теорії перспектив (Г. В. Лейбніца, Ф. Ніцше, Е. Гуссерля), когнітивної лінгвістики (Р. Ленекера, Л. Талмі, Д. Крофта, В. А. Круза) та комунікативної лінгвістики і дискурсології (Дж. Дю Буа, К. Ф. Граумана, В. Кальмейера, О. Джаф). У вітчизняній лінгвістиці питання перспективізації розглянуто у працях О. І. Морозової, А. М. Пшеничних, В. А. Ущиної та ін. На тлі політичної спрямованості на-

шого дослідження доцільно також виділити роботи Л. Берліна, Р. Енгельбретсона та ін. Розглянемо ці підходи детальніше.

Когнітивна лінгвістика визначає перспективу (*perspective*) як індивідуальну когнітивну здібність людини до візуального сприйняття та інтерпретації об'єктів і розглядає її як можливість (та її фактичну реалізацію) суб'єкта споглядати об'єкт (у ширшому розумінні – предметну ситуацію) з певної точки у фізичному або уявному просторі [5, С. 58-59; 10, С. 73-74; 11, с. 68]. Комунікативна лінгвістика та дискурсологія у тлумаченні перспективи натомість враховують і соціально-комунікативну позицію людини. У такому ракурсі перспектива постає явищем синонімічним – але не тотожним – позиції (*position*) / стансу (*stance*), під якими розуміють ставлення, погляд, думку, висловлені суб'єктом відносно об'єкту з певної точки огляду у комунікативній ситуації [6, с. 146, с. 152]. У цьому розумінні перспектива має інтерсуб'єктивний характер, зумовлений наявністю опозиції Я :: Інший [6, с. 163]. Процес комунікації не лише передбачає взаємодію суб'єктів в межах комунікативної ситуації, де кожний з суб'єктів займає певну рольову позицію, а також актуалізує їх соціальну позицію [3, с. 88] як єдність статусних, вікових, гендерних, професійних, національних характеристик [4, с. 62]. Людина як «мікроідентичність» позиціонує себе відносно «макроідентичностей» (професійна/соціальна група, нація, етнос тощо) і від-

творює з позиції їх представника погляд на певну ситуацію [8, с. 15].

Оскільки взаємодія розумових та комунікативних складових є невід'ємним процесом життєдіяльності людини, пропонуємо поєднати вищенаведені трактування та розглядати **перспективу** як єдність когнітивних та комунікативних складових, а саме як погляд суб'єкта на об'єкт/предметну ситуацію з певної точки у часі та просторі – фізичному або ідеальному, ментальному або комунікативному. Актуалізація когнітивної перспективи може залежати від ситуативної позиції суб'єкта та зазнавати впливу соціальних факторів, таких як приналежність суб'єкта до певної вікової, професійної, національно-етнічної групи. Процес **перспективізації** (perspectivization, perspective-taking, perspectivation) [7, с. 1, с. 4; 11, с. 68] визначаємо як вибір та реалізацію перспективи, у якому когнітивна здатність суб'єкта до відтворення об'єкту/предметної ситуації з певної точки огляду реалізується у конкретній комунікативній ситуації з урахуванням соціальної позиції суб'єкта.

Виокремлено такі типи перспективізації предметної ситуації залежно від точки огляду: а) перспективізація ситуації з точки огляду, що збігається з особою мовця; б) перспективізація ситуації з точки огляду, що не збігається з особою мовця; в) перспективізація ситуації з часової точки огляду.

У досліджуваних прес-конференціях президентів перспективізація предметної ситуації з (А) **точ-**

ки огляду, що збігається з особою мовця (позиція «Я») актуалізується у 58% дібраних фрагментів. Лінгвістичним засобом експлікації даного типу перспективи слугує особовий займенник *I* та його похідні *my*, *me* у таких конструкціях як *I believe, (do not) think / can say, to me, in my mind*, а також вживання афективних прикметників (*grateful, pleased, (not) confident*) тощо. Однак незважаючи на велику кількість лінгвістичних маркерів, що свідчать нібито про індивідуальну перспективу Дж. Байдена та В. Путіна, її реалізовано лише у 2% фрагментів, у яких здебільшого йдеться особисте ставлення президентів один до одного чи їх враження від атмосфери зустрічі. У більшості ж випадків (7%) на особистісну перспективу накладається професійна складова мовців та політичний характер події.

У 3% досліджуваних фрагментів президенти підкреслюють власний статус, легітимізуючи його (*How could I be the president of the United States of America and not speak out against the violation of human rights?*) та затверджуючи свої зобов'язання (*that's my responsibility as president, I have one single commitment to...*). Політичні лідери також експлікують приналежність до політичної еліти своєї держави (16%) та до своєї нації в цілому (19%). Це вербалізується за допомогою займенника *we* у поєднанні з дієловами на позначення когнітивного сприйняття та думки (*believe, (do not) know, understand*), сенсорного сприйняття (*see, noticed*), оцінки та ставлен-

ня (*sympathize, support, tolerate*), реакції (*respond, react*), бажання (*seek, (do not) want*), готовності (*stand ready*) та похідних *our* (*in our view, it's in our interest*), *us* (*with us*) тощо. Тут також характерне ототожнення себе з власною державою (*we, Russia, stand ready; the United States will respond to actions that impair our vital interests*). У своїх виступах обидва президенти наголошують на спільних зобов'язаннях і відповідальності щодо збереження стратегічної стабільності у світі та налагодженні відносин державами-світовими лідерами (*President Putin and I share unique responsibility, we realize this responsibility* тощо), акцентують наявність спільних інтересів (*there's a mutual interest for us to cooperate; it's clearly not in anybody's interest, your country's or mine, for us to be in a situation where we're in a new cold war*), що можемо спостерігати у 5% досліджуваних фрагментів. Крім того, як у виступах, так і під час надання відповідей на запитання журналістів, мовці нерідко залучають адресата до власної думки (6%) за допомогою інклюзивного займенника *we* у риторичних питаннях *What can we say here?*, зворотах *let's see/get this straight* тощо.

У 42% досліджуваних фрагментів предметна ситуація перспективізується з **(Б) точки огляду, що не збігається з особою мовця**, тобто з позиції «Іншого». Її актуалізовано за допомогою пасивізації, номіналізації, прямого та непрямого цитування тощо. У великій кількості фрагментів (24%) з даним типом перспективи експлікується позиція протилежної сторони зустрічі –

як її лідера (*he knows/hopes/thinks, he is concerned, he just has a different perspective* тощо), так і держави в цілому (*it's very much in the interest of Russia, for Russia, United States have concerns, they went on the record and said publicly*). Перспектива інших держав та наддержавних союзів (3%) актуалізується такими конструкціями як *the G7 were calling on, China <...> they are fighting very hard to talk about...*). Як В. Путін, так і Дж. Байден також згадують і про позицію еліт (8%), зокрема американських бізнесменів (*American businessman <...> they don't want to hang around in Moscow*) та політиків та політичних інституцій обох держав (*the United States authorities are interested..., people [members of the Russian delegation] who are very, very well-informed started thinking..., they're like*). Вони також перспективізують предметну ситуацію з точки огляду адресата (11%), про що свідчить особовий займенник *you* у таких конструкціях як (*as you (probably) know, вживання імперативу (look (guys) at it that way), риторичних запитань (How would you call that?) та дискурсивних маркерів (guess what?, right?)*). Президенти також вдаються до схематизації референтної точки огляду (6%), за допомогою неозначених займенників *one* та *everybody* у конструкціях типу *one might think, everybody's interested*, а також номінальних (*matters that are common knowledge*) та пасивних (*can't be trusted, viewed by the rest of the world*) конструкцій на позначення узагальненої колективної точки огляду.

Локалізація мовцями точки огляду та предметної ситуації у часі актуалізує **(В) часову точку огляду**, що у мовленні реалізується завдяки темпоральному дейксису [5, с. 60]. Граматичну структуру часової локалізації утворюють часові форми дієслова, граматичні конструкції *used to, be going to*, модальні дієслова *will/would, should, can/could, might, need*, модальні конструкції *have to, be to* темпоральні сполучники *when, after, as* умовні речення 1-го та 3-го типів, герундіальні звороти тощо. До лексичних засобів експлікації часової точки огляду належать означені лексичні маркери, представлені абсолютними (*last year, currently, within the next six months to a year* та ін.), неабсолютними маркерами, що у свою чергу поділяються на фактуальні (*that brief shining moment after Gorbachev, back in the sixties, in 2017, in terms of COVID-2019, 2024* тощо) та релятивні (*at that point in time, during these consultations* та ін). Неозначеними лексичними маркерами, функція яких актуалізується лише у контексті, слугують такі прислівники як *always, never, already, then* тощо. Залежно від співвідношення точки огляду мовців та локалізації предметної ситуації у часі виокремлено такі типи часової перспективи: перспектива теперішнього часу (38%), ретроспектива (27 %) та перспектива (35 %). Загальна тенденція до локалізації точки огляду політичних лідерів у теперішньому та майбутньому зумовлена обговоренням переважно сьогоденного стану американсько-українських відносин та необхід-

ністю визначення вектору їх розвитку та ключових напрямків співпраці.

Проаналізований матеріал дає підстави зробити висновки про те, що для політичних прес-конференцій, як бачимо на прикладі зустрічі Дж. Байдена та В. Путіна, характерною є мультиперспективність, тобто наявність перспектив більше ніж з однієї точки огляду – позиції політичних лідерів не обмежені виключно власною точкою огляду, вони можуть бути висловлені з точки огляду національної політичної еліти, до якої політики належать, їх держави в цілому, з точки огляду політичних та бізнес-еліт. Політики можуть розглядати лише окремі аспекти предметної ситуації і протиставляти свою позицію позиції протилежної сторони, а також звертати свій погляд на референтну ситуацію не лише у теперішньому, а також як у минулому, так і майбутньому. Проведений аналіз відкриває перспективи подальшого вивчення факторів екстралінгвальних впливу на формування думки політичних лідерів та дослідження стилістичних прийомів і невербальних комунікативних компонентів з огляду на їх роль у реалізації перспективи у політичному дискурсі.

Література:

1. Борецкий Р. А., Цвик В. Л. Жанры телевизионной журналистики. Телевизионная журналистика: учебник /ред. кол. Г. В. Кузнецов и др. Москва: Изд-во Моск. Университета «Высшая школа», 2002. С. 171-189.
2. Завальська Л. В., Кісельова А. А. Політичний дискурс як реалізація інституційного типу комунікативної взаємо-

- дії. Правове життя сучасної України: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. 15 трав. 2020 р. Одеса: Гельветика, 2020. Т. 2. С. 442-444.
3. Морозова О. І. Stance: позиція суб'єкта дискурсивної діяльності. Вісник Київ. нац. лінгв. ун-ту. 2011. Т. 14. № 1. С. 87-93.
 4. Пшеничних А. М. Реперспективізація предметної ситуації в англомовному діалогічному дискурсі (на матеріалі мультимедійних ігрових кінотворів): дис. ... канд. філол. наук. Харків, 2011. 327 с.
 5. Croft W., Cruse A. D. *Cognitive Linguistics*. New York: Cambridge University Press, 2004. 374 p.
 6. Du Bois J. W. *The Stance Triangle. Stancetaking in Discourse: Subjectivity, Evaluation, Interaction*. Amsterdam, Philadelphia, 2007. P. 139-182.
 7. Graumann C. F. *Perspective and perspectivization in discourse: an introduction. Perspective and Perspectivation in Discourse*. Amsterdam, Philadelphia, 2002. P. 1-11.
 8. Jaffe A. *Introduction: The Sociolinguistics of Stance. Stance: Sociolinguistic Perspectives*. Oxford, 2009. P. 3-28. 10.
 9. Johnson D. W., Johnson R. T. *Civil political discourse in a democracy: The contribution of psychology. Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology*. 6 (2000). P. 291–317. doi.org/10.1207/S15327949PAC0604_01
 10. Langacker R. W. *Cognitive Grammar. A Basic Introduction*. Oxford: Oxford University Press, 2008. 562 p.
 11. Talmy L. *Towards a Cognitive Semantics: In 2 vol. Vol 1*. Cambridge, London, 2000. 565p.
 12. Джерела ілюстративного матеріалу:
 13. Joe Biden Press Conference Transcript After Meeting with Putin [електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.rev.com/blog/transcripts/joe-biden-press-conference-transcript-after-meeting-with-putin>
 14. Vladimir Putin Press Conference Transcript After Meeting With Biden in Geneva (English Translation) [електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.rev.com/blog/transcripts/russian-president-vladimir-putin-press-conference-transcript-after-meeting-with-biden-english-translation>